

Sivilisasjonsforståelse – en forutsetning for dialog

Professor emeritus Sigurd Skirbekk

Kronikk i Vårt Land 13.11. 06

I debatten om konfliktene i Midtøsten, og om hva som må til for å komme ut av dem, er det kommet mange utspill. Alle velmenende mennesker synes å være enige om at konfliktene er av en slik art at de ikke kan løses ved militære midler alene, det er også nødvendig med politiske overenskomster. Dermed er ballen spilt over til alle som snakker om dialog.

Dialog er viktig, ingen grunn til å polemisere mot den oppfatningen. Men, dialoger har en del forutsetninger, hvis de skal bli fruktbare og ikke bare resultere i at to parter snakker forbi hverandre ut fra hver sin situasjonsforståelse. Slike forutsetninger er av mange slag, og alt skal ikke ramses opp her. Her skal det bare pekes på én type forutsetninger som norske debattanter, og også norske forhandlere, kunne tatt mer alvorlig, og det er sivilisasjonskunnskap.

I flere miljøer her i landet blir sivilisasjonskunnskap sett på med skepsis. Ordet forbindes med Samuel Huntington, og Huntington forbindes med sivilisasjonskonflikt, og det ses som en motsetning til en velvillighetens inkluderende tenkning, der alle i utgangspunkt forsettes å være like.

Velvillighet, basert på likhetstenkning, kan ofte vise seg å komme til kort som en strategi for å få parter til å bli enige om akseptable løsninger. Det gjelder ikke minst konfliktene i Midtøsten. Her står vi ikke bare overfor en interessekonflikt om landområder, vi står også overfor konfliktene som er gjennomsyret av ulike sivilisasjonsbaserte oppfatninger, med religiøse forutsetninger.

En ting er at alle kan uttrykke ønsker om å oppnå fred og rettferdige løsninger, men på en uoversiktlig måte er partene ofte svært uenige om hva som er rettferdig, og hva som må være grunnlaget for fred. Det er her sivilisasjonsbaserte forutsetninger kommer inn. Når partene orienterer seg ut fra ulike virkelighetsbilder, som er blitt forsterket forskjellige måter å tolke

samtidige stridigheter, er det ikke nok bare å få partene til å snakke med hverandre.

Den som skal være megler for slike samtaler må kunne vise til noe mer enn til en vilje til toleranse for alle synsmåter. En megler i kulturkonflikter må kjenne synsmåtene til partene, og i tillegg vite hvorfor de ser situasjonen slik som de gjør, og kunne føre disse forutsetningene tilbake til kulturmønstre med muligheter og begrensninger.

Det er ikke nok å ha satt seg inn i partsframstillinger av konfliktene i Midtøsten. Den som har lest for eksempel *The Case for Israel* av Alan Dershowitz, får et helt annet bilde av konfliktene enn den som leser Carlo Hansens *Kaktusenes land. Hundre års kamp om Palestina*. Her kunne det være nærliggende å minnes en historie fra krigens dager, om svensken som etter å ha lest norske aviser, utbrøt: “Det är inte samma kriget”.

Vi som i seinere uker har hatt høve til både å følge fjernsynsprogrammer fra amerikanske Fox, fra norske NRK, fra engelske BBC-World og fra Al Jazeera, kan ikke ha unngått å se hvordan en politisk posisjon blir farget av ulike vinklinger. Spørsmålet om ”hvem som begynte”, og dermed hvem som har mest skyld, blir helt forskjellig om vi begynner i juli 2006, slik Fox gjør, eller om vi begynner i 1948 og trekker inn 1956, 1973 og 1982, slik Al Jazeera gjør. Det kan lett virke som om både jødisk og arabisk kultur er velegnet til å framstille historien på en slik måte at de gir en offerrolle med rett til en slags spesialmoral. Samtidig finnes det personer, både med jødisk og med arabisk bakgrunn, som er i stand til å ta inn over seg at deres egne fortolkninger kan være kulturbestemte, relkative og i en viss forstand dysfunksjonelle.

Det er ikke bare blant talsmenn for partene at det kan være mer å hente fra kulturrelativister enn fra talsmenn som gir seg ut for å forvalte udiskutable verdier. Dette samme gjelder meglere, eller de som kommer inn som en tredjepart i konflikten.

Her kunne det rettes mye kritikk mot amerikanere, men ikke mot alle amerikanere. I år er det for eksempel kommet ei sekshundresiders bok om

Pentagons historie, skrevet av amerikanere James Carroll, sønn av generalen som skulle ha oppsyn med CIA. Hans bok, *House of War*, er et eksempel på at oppegående amerikanere kan ha et sterkt kritisk syn både på landets etterretning og på en amerikansk tradisjon for å se internasjonale konflikter i et venn/fiende-perspektiv, med militær innsats som viktigste middel til å løse konfliktene.

Norges rolle som megler i Midtøsten har ikke vært helt perifer. Men også norske aktører har gjerne gått utenom en aktiv kulturelatiserende holdning overfor partene. I motsetning til amerikanerne har vi lite sivilisasjonsteoretisk forskning i vårt land. Til gjengjeld burde vi ikke ha arvet amerikanernes motvilje mot å bruke den forskningen som foreligger, blant annet gjennom *International Society for the Comparative Studies of Civilizations*.

En typisk norsk tilnærming til konflikter kan bestå i forsøk på å få partene til å kjenne seg bundet av verdier som oppfattes som universelt gode, uavhengig av kultur og sivilisasjon. Demokrati antas å være en slik udiskutabel verdi, til tross for at både Bush og Hamas har fått sin makt på grunnlag av demokratiske valg. FNs menneskerettighetserklæring er en annen antatt god og universell verdi, og det til tross for at denne erklæringen har bidratt til å få velmenende mennesker til å tenke verdensmoral uten å inkludere økologiske og demografiske prosesser i sin tenkning; de to faktorene som kanskje mer enn noe annet bygger seg opp som det viktigste konfliktgrunnlaget for kommende generasjoner. Norge kunne sannsynligvis bidratt mer til varige konfliktløsninger hvis vi hadde opparbeidet kompetanse på sivilisasjonsanalyser, heller enn å ignorere denne type kulturforskjeller.

Sammenliknende sivilisasjonsforskning er i første rekke en akademisk utfordring. Våre universiteter har ikke satset på slike miljøer. Vi har i dag verken fakulteter eller institutter som samler og systematiserer foreliggende sivilisasjonsrelatert kunnskap på et bredt felt.

Mange intellektuelle kunne med fordel latt mye av den kritikken som i dag rettes mot politikerne, i stedet bli rettet mot våre akademiske miljøer.

